

ומכאן, שאף הם עלו עם עזרא. (15)
שנינו במשנה: ממזירי.

והוינן בה: מנלן שאף הם עלו?

ומשנינן: ממה דכתיב [נחמיה ב י] "וישמע סנבלט החרוני וטוביה העבד העמוני". הרי שהיה "טוביה" עבד כנעני.

וכתיב שם [ו יח] "כי שרים רבים ביהודה, היו "בעלי שבועה" [ידידים] לו [לטוביה].

כי חתן הוא טוביה [העבד העמוני], לשכניה בן ארה [הישראלי].

ואף יהוחנן, בנו של טוביה [העבד העמוני], לקח לו לאשה מבנות ישראל, את בת משלם בן ברכיה [הישראלי].

הרי שאף על גב שטוביה העמוני ובנו יהוחנן היו עבדים, ולעבדים אין תפיסת קידושין בישראל, בכל זאת נישאו להם בנות ישראל, בעבירה.

והולד הנולד מהם הוא ממזר, כי קסבר התנא במשנתנו, שעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל, ונתעברה ממנו, הולד ממזר.

ונמצא, שהיו בניהם של טוביה העבד ושל בנו יהוחנן, ממזרים, לפי שנולדו להם מבנות ישראל [מבתו של שכניה הישראלי,

ואמר על כך מר [ביבמות סח ב, פז א], שמשמעות הכתוב הזה היא: במזרם מן הקדשים — לא תאכל!

כלומר, חזה ושוק של שלמים, הניתנים לכהנים מתנה מאת בעל הקרבן, לא תאכלם בת כהן השבה אל בית אביה.

והיינו, בת כהן הנישאת לישראל, אינה אוכלת מהם לעולם, אפילו לאחר שהיא חוזרת לבית אביה בלא זרע מישראל [לאחר שנתאלמנה ממנו].

אבל בתרומה, היא חוזרת לאכול, לאחר שחוזרת לבית אביה בלא זרע מישראל. (13)

ונמצא, שאף בתרומה דאורייתא אסרם נחמיה להדיא. ומה שאמר רבי יוסי "גדולה חזקה", אמר כן על מה שהתירם בתרומה דרבנן.

שנינו במשנה: גרי וחורורי.

והוינן בה: מנלן, מנין שאף גרים ועבדים משוחררים היו בין עולי בבל?

אמר רב חסדא: למדנו זאת מדאמר קרא [עזרא ו כא]: "ויאכלו בני ישראל השבים מהגולה [את קרבן הפסח]. וכמו כן, אכלו מבשר הפסח כל הנבדל מטומאת גויי הארץ אליהם". והיינו, שאף גרים ועבדים, שעזבו את דת הגויים, ובאו לידבק בישראל, גם הם אכלו מבשר קרבן הפסח. (14)

נמי, "גויי הארצות" משמע שני ענינים. תוס' הרא"ש.

15. לכאורה קשה, איך משמע מכאן שהגרים עלו מבבל? והרי שמא הם היו מהנשארים בארץ

13. ופשוטו של מקרא מדבר בתרומה ממש, שאינה אוכלת כשעודה נשואה לאיש זר.

14. ומדלא כתיב "והנבדל" אלא "וכל הנבדל", משמע שיש שני מיני הבדלה, גרים וחורורי. אי

ומבתו של משלם הישראלי]. ומבואר בכתוב שאף הם היו מעולי בכל.

אך מקשה הגמרא שלש קושיות על התירוץ:

ראשית, הניחא למאן דאמר עבד הבא על בת ישראל, הולד ממזר, שפיר מוכח שאף הם עלו עמהם.

אלא למאן דאמר "עבד הבא על בת ישראל, הולד כשר", מאי איכא למימר? והרי לשיטתו, לא היו בניהם של טוביה ויהוחנן ממזרים. ושוב יקשה, מנין שהיו ממזרים בין עולי בכל?

ותו, שנית קשה: ממאי מנין דהוה להו, שהיו להם לטוביה ויהונתן, בנים מהנשים הישראליות שנשאו להם לנשים?

דלמא, שמא לא הוה ליה כלל בנים מאותן נשים שנשאו מבנות ישראל.

ותו, שלישית קשה: אף אם נניח שהיו להם בנים מאותן נשים, ממאי דהכא, בכבל, הוה להו, ופליקין [מנין לנו שהם נולדו בכבל, ואחר כך עלו?]

דלמא, שמא התם, שם בארץ ישראל, הוה, היו שכניה ומשולם מאז ומעולם, שנשאו בארץ ישראל בזמן החורבן ולא גלו לכבל, ושם, בארץ ישראל, נשאו טוביה ויהוחנן את בנותיהם, וכלל לא היו מעולי בכל.

ומסקינן: אלא, מהכא למדנו שהיו ממזרים בין עולי בכל:

מדכתיב [שם ז סא] "ואלה העולים מהמקומות הללו שבבבל: תל מלח, תל חרשא, כרוב, אדון ואמר. ולא יכלו העולים משם להגיד בית אבותם וזרעם, אם מישראל הם".

ודרשינן: "תל מלח" — אלו בני אדם שדומים מעשיהם למעשי סדום, שנהפכה לתל מלח. שאנשי סדום היו מגלי עריות, שהרי נאמר עליהם "רעים וחטאים". ודרשינן: "רעים" בגופם, ו"חטאים" בממונם.

ואף אנשים אלו מעולי בכל, נולדו מגילוי עריות, והיו ממזרים.

"תל חרשא" — זה מי שקורא "אבא", ואמו משתקתו. דהיינו שתוקים [שתוקי נקרא גם "חרש", על שם שאמו מחרישתו], שלא נודע מי אביהם, לפי שהתעברה אמם בהיותה פנויה, ואין ידוע ממיה התעברה, וספק ממזרים הם. ואף הם היו בין עולי בכל.⁽¹⁶⁾

"ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם, אם מישראל הם" — זה הוא אסופי שנאסף מן השוק, ואין ידוע מי הוא אביו ["בית אבותם"], ומי היא אמו ["זרעם"],⁽¹⁷⁾ וספק ישראל הם [אך שתוקי יודע שאמו מישראל].

16. ו"תל" מלשון תולה, שתולה עצמו באיש אחר שהוא אביו, ואמו משתקתו. מהרש"א.

17. כך פירש רש"י. והמהרש"א כתב שדורש "אם" בניקוד ציר"י, דהיינו זרעו מן האם לא

ישראל, כדפריך הגמרא לקמן בממזרים. ויש לומר, דקאי על תחילת הפסוק "ויאכלו בני ישראל השבים מהגולה", ומשמע שגם הגרים שבו מהגולה. מהרש"א.

ואף הם היו בין עולי בבל.

וכיון שהביאה הגמרא פסוק זה, היא גם מבארת את האמור בו:

”כרוב, אדון ואמר” —

אמר דרש רבי אבהו את המקרא הזה מסופו לראשו:

אמר אדון [הקדוש ברוך הוא]: **אני אמרתי** שיהיו ישראל לפני חשובים ככרוב, שיהיו קדושים ככרובי הקודש שבמרכבה [שהם מחיות הקודש], ואילו הם [ישראל], שמו **עצמם כנמר**,⁽¹⁸⁾ שנואפים הם כנמר, שאינו מקפיד מלבוא על בת זוג של חברו.⁽¹⁹⁾

איכא דאמרי, להיפך **אמר רבי אבהו**, וכך דרש את המקרא:

אמר אדון: אף על פי ששמו ישראל עצמם כנמר ולא נזהרו בעריות, הרי הן חשובים לפני ככרוב!

אמר רבה בר בר חנה: כל הנושא אשה שאינה חוננת לו [האסורה עליו], **מעלה עליו הכתוב כאילו הרשו לכל העולם כולו, וזרעו מלח.**⁽²⁰⁾ כשם שמחרישה זו לא יצאו פירות לעולם, כן מזיווג זה לא יצאו פירות ראויים, שהרי פוסל הוא את זרעו.

שנאמר: “ואלה העולים מתל מלח תל חרשא”. שהיו ממזרים או ספק ממזרים, כמבואר לעיל, ו”חרשא” הוא לשון חרישה. ומרומז בזה, שדומים למי שחורשים וזורעים מלח.

אמר רבה בר רב אדא אמר רב: כל הנושא אשה שהיא פסולה עליו,⁽²¹⁾ ועושה זאת לשום ממון, מחמת תאות בצע, הויין לו **בנים שאינן מהוגנים.** שנאמר [הושע ה ז]: **”בה’ בגדו, כי בנים זרים ילדו”.**

מאחר שבגדו בה’, בניהם יהיו “זרים”. והכתוב מדבר באנשים הנושאים אשה פסולה לשם ממון, כדמוכח מהמשך הדברים, כמבואר בסמוך.

יוכל גם כן להגיד.

18. דריש נוין מ”אדון”. ו”אימר” שאחריו מלשון נמר. מהרש”א.

19. כן כתב רש”י. ויש לפרש עוד, על פי מה שכתב הרע”ב בכיאוורו על המשנה באבות [ה ב] “הוי עז כנמר”, שהנמר נולד מחזיר היער והלביאה, והוא ממזר, ולכן המשיל אותם לנמר. רש”ש.

עוד יש לפרש: אני אמרתי שיהיו עושים רצוני, ויהיו חשובים ככרובים שבמקדש, שהיו דבוקים זה לזה כזכר ונקבה. והם שמו עצמם כנמר, שאינו מקפיד בכך. מהרש”א.

20. כי פרי הבטן דומה לפרי האדמה. ולכן, כמו החורש לזריעה, וזורע במקום חרישה מלח, לא זו בלבד שאין לו הנאה בזריעה זו אלא שגם הוא מקלקל את מקום החרישה, שלא יוכל לצמוח בו כלום, כמו שנאמר “גפרית ומלח שריפה כל ארצה. לא תזרע ולא תצמיח”, כן הדבר הזה, שמכלה החרישה והזריעה, שאין לו הנאה בזרע פסול, היות שאין השכינה שורה אלא במשפחות מיוחסות שבישראל. מהרש”א.

21. כן כתוב ברמ”א אבן העזר [ב א], שדוקא באשה פסולה נאמר דין זה, אבל אם אינה פסולה, ונושאה משום ממון, מותר. וכן משמע ברש”י ד”ה בנים.

שאינה הוגנת לו, שהיא פסולה לו, (23) אליהו (24) [שם מלאך, שהוא "סופר" של מעלה] כופתו על העמוד, והקדוש ברוך הוא רוצעו [מלקהו ברצועה]. שכך היו עושים בחייבי מלקות בבית דין, כופתים את שתי ידיו על העמוד, ומלקים אותו.

ותנא בברייתא: על כולם [כהנים לויים וישראלים] הנושאים אשה שאינה כשרה להם על פי יחוסם, אליהו כותב את הדברים הבאים, והקדוש ברוך הוא חותם עליהם: אוי לו לפוסל את זרעו, ולפוגם את משפחתו, ולנושא אשה שאינה הוגנת לו!

ואליהו כופתו, והקדוש ברוך הוא רוצעו!

וכל הפוסל משפחות אחרות ומטיל פגם בכשרותם, סימן הוא, כי הוא עצמו פסול ביחוסו.

ואדם הפסול אינו מדבר בשבחה [שבח] של אחרים לעולם. שאין דרך הפסול לדבר בשבח הבריות, אלא תמיד הוא מחפש להטיל בהם דופי.

וכן אמר שמואל: כל הפוסל את האחרים, במומו פוסל, שסימן הוא לכך, שהוא עצמו פסול במום זה.

ומביאה הגמרא מעשה שהתבססו בו על דברי שמואל:

ושמא תאמר, שהממון שהכניסה לו האשה פלט [נשאר ברשותו] —

תלמוד לומר בהמשך הכתוב: "עתה יאכלם חדש את חלקיהם". שיאבד אותו ממון ויאכל בחודש אחד.

ושמא תאמר, רק חלקו של הבעל בממון האשה [שהם נכסי צאן ברזל] יאבד, בגלל שנשא אשה פסולה עבור הממון. אבל לא יאבד חלקה [נכסי מלוג שנשארים שלה], שהרי היא לא עברה עבירה בכך שנישאה למיחוס, כי היא לא מצווה להמנע מלהינשא לבעל מיוחס —

תלמוד לומר: "חלקיהם", שאף חלקה יאבד.

ושמא תאמר, רק לאחר זמן מרובה יאבד הממון, ולא מיד —

תלמוד לומר: "יאכלם חדש", מיד.

ומפרשין: מאי משמע, מנין שמשמעות "חדש" היא מיד? —

אמר רב נחמן בר יצחק: כך היא משמעות הפסוק: תיכף כשחודש זה נכנס וחודש שעבר יצא, וכבר ממונם אבד. (22)

ואמר רבה בר רב אדא; ואמרי לה אמר רבי סלא אמר רב המנונא: כל הנושא אשה

ומשמע, שאף אם אינה פסולה ממש אלא שאינה הוגנת לו, כגון בת עם הארץ לתלמיד חכם וכדומה, גם כן מעלה עליו הכתוב כאילו זרע מלח. עיון יעקב.

24. כתב רש"י, שאין זה אליהו שבמקרא, כי מי היה כופתו לפני אליהו? אלא שם של מלאך

22. היה צריך לומר "חדש יוצא, וחדש נכנס", אלא שבהרבה מקומות מצינו כעין זה. כמו "יכנס אדם בכי טוב, ויצא בכי טוב", שהקדימה הגמרא את הכניסה ליציאה. אי נמי, הכי קאמר: מהכנסת החדש עד יציאתו. תוס' הרא"ש.

23. כך פירש רש"י כאן. ולעיל לא פירש כלום.

אכריז עליה רב יהודה על אדם זה דהוא עצמו עבדא הוא, על סמך דברי שמואל שכל הפוסל במומו הוא פוסל.

אזל ההוא גברא, ואזמניה [הזמין] את רב יהודה בר יחזקאל לדינא לקמיה דרב נחמן, לתובעו על כך שהכריז עליו שהוא עבד.

אייתי פיתקא דהזמנא [הביא את שטר ההזמנה לדין] לרב יהודה.

אזל רב יהודה לקמיה דרב הונא להתייעץ עמו, ואמר ליה: איזיל [האם חייב אני ללכת] להתדיין עם איש זה לפני רב נחמן, או לא איזיל, לפי שיש בכך זילזול בכבוד התורה?!

אמר ליה רב הונא: משורת הדין, מיזיל לא מיבעי לך למיזיל! אינך צריך ללכת לפני רב נחמן, משום דגברא רבא את, שאתה גדול יותר מרב נחמן. ואף שהוא ראש בית דין של נהרדעא, הרי אתה ראש הישיבה בפומבדיתא.

אלא, מאחר ורב נחמן הוא חתן בבית הנשיא, הרי משום יקרא [כבוד] דבי נשיאה, של בית הנשיא, קום זיל [לך] לדין תורה לפניו.

ההוא גברא דמנהרדעא, דעל לבי מטבחיא בפומבדיתא [מעשה באדם מנהרדעא שנכנס לבית מטבחיים בפומבדיתא].

אמר להו לטבחים: הכו לי בישרא [תנו לי בשר]!

אמרו ליה: נטר עד דשקיל לשמעיה דרב יהודה בר יחזקאל, וניתיב לך [המתן עד שיטול משרתו של רב יהודה, ואחר כך ניתן לך לבחור מהנשאר].

אמר ההוא גברא: מאן הוא יהודה בר שויסקאל, דקדים לי, דשקל מן קמאי [וכי מי הוא יהודה בר יחזקאל שיקדים לי, ויטול חלקו לפני?].

וכינה את רב יהודה בשם "בר שויסקאל", שהוא כינוי גנאי, מלשון "גרגרן", לפי ש"שויסק" הוא צלי, (25) ו"שויסקאל" הוא מי שאוכל צלי.

אזלו, הלכו ואמרו ליה לרב יהודה את סיפור הדברים.

שמתיח [נידהו] רב יהודה, לפי הדין שמנדים את מי שמזלזל בכבוד הרב.

אמרו לרב יהודה: אותו אדם רגיל הוא דקרי אינשי עבדי [לקרוא לאנשים "עבד"].

ועוד כתב, שענין המלקות הוא, ששולח עליו מכות ונגעי בני אדם, כמו שאמרו: אם ארבע מיתות בטלו, דין ארבע מיתות לא בטלו.

25. כן פירש רש"י. והמהרש"א מפרש "שוי סקל", דהיינו כבן סורר ומורה, שהוא בסקילה על זלילת בשר.

הוא, שמשמש כ"סופר" למעלה.

והמהרש"א כתב, שיתכן לומר שהוא אליהו שבמקרא, כי באמת הנושא אשה פסולה חייב מלקות בבי"ד, אלא שאינו ברור הפסול, ולכן אין הבי"ד יכולים להלקותו. אבל אליהו, שהוא פנחס, הוא מלאך הברית לנקום ולקנא בדבר ערוה, ואליו גלוי הכל, ולכן הוא כופתו, והקב"ה מלקה אותו על שסילק שכינתו מזרעו.

אתא, בא רב יהודה לפני רב נחמן, **ואשכחיה דקעביד** [מצאו שהוא עושה] מעקה.

אמר ליה רב יהודה בר יחזקאל לרב נחמן: וכי לא סבר לה מר להא דאמר רב הונא בר אידי אמר שמואל: כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור, אסור הוא בעשיית מלאכה בפני שלשה! לפי שגנאי הוא לציבור הכפופים לו, שאין לפרנס שלהם מי שיעשה לו את מלאכתו, ונאלץ הוא לעשותה בעצמו.

ואם כן, מדוע אתה עושה מלאכה בפרהסיא?

אמר ליה רב נחמן: פורתא דגונדריתא הוא דקא עבידנא [מעט מהמעקה אני עושה], ואין זה נחשב למלאכה.⁽²⁶⁾

וקרא רב נחמן למעקה "גונדריתא", שכך הוא כינויו באחת הלשונות.

אמר ליה רב יהודה: וכי מי סניא [שנאוי ומכוער] בעיניך לשון "מעקה" כמו דבתיב באורייתא, או לשון "מחיצה" כמו דאמור רבנן במעקה, עד שנוזק אתה לשפה זרה, לקרותו "גונדריתא"?

ובכונת רב יהודה היה לקנטרו בדברים, כדי לרומזו שלא היה לו להתנשא מעליו, ולהזמינו לדין לפניו.

אמר ליה רב נחמן: יתיב מר אקרפיטא [ישב

אדוני על הספסל]. "קרפיטא" הוא ספסל בלשון זרה.

אמר ליה רב יהודה: וכי מי סני [שנאוי] עליך לשון "ספסל" כמו דאמור רבנן, או לשון "איצטבא", כמו דאמרי אינשי [כלשון שמשתמשים בו בני אדם], עד שאתה קורא לו "קרפיטא"!

אמר ליה רב נחמן: ליכול מר אתרונגא [יאכל אדוני אתרוג]!

אמר ליה רב יהודה: הכי אמר שמואל: כל האומר על אתרוג "אתרונגא", תילתא ברמות רוחא. שליש מרוחו היא גסה, ולכך הוא משנה את דיבורו.

אלא יש לומר, או "אתרוג" בדקרייה רבנן, או "אתרוגא", כמו דאמרי אינשי.

אמר ליה רב נחמן: לישתי מר אנבגא! ישתה אדוני כוס משקה שיש בו שיעור רביעית. והוא משקה שהיו רגילים לשתותו בשחרית, והוא נקרא "אספרגוס".

אמר ליה רב יהודה: וכי מי סני עליך לשון "איספרגוס" כמו דקרייה רבנן למשקה זה, או אנפק [כוס של רביעית הלוג] כמו דאמרי אינשי, עד שאתה קוראו "אנבגא"!

אמר ליה רב נחמן: תיתי דונג ותשקינן [תבוא בתי ששמה "דונג" ותשקה אותנו, והיינו, שתביא לפנינו מהמשקה הזה]!⁽²⁷⁾

27. לכאורה יש לתמוה, למה היה צריך לומר זאת לרב יהודה? אלא, שהשיב לרב יהודה, שלכן השתמש בלשון "אנבגא", כדי שתשמע בתי דונג, ותבא ותשקנו, לפי שהיא מורגלת בהאי לישנא מבי ריש דלותא. מהרש"א.

26. כיון שהוא עוסק במצות עשיית מעקה, אין דבר זה נחשב כ"עשיית מלאכה בפני רבים". וכן מצינו אצל משה רבינו, שכנה מזבח [בסוף פרשת משפטים], והקים את המשכן. וצריך עיון, למה לא הזכירוהו הפוסקים. המקנה.

לה פריסת שלום על ידי שליח, ובכך לא תבוא לעבור על "קול באשה ערוה".

אמר ליה רב יהודה: הכי אמר שמואל:

ע-ב אין שואלין בשלום אשה, כי שמא מתוך ששאלת שלום יהיו רגילים זה עם זה, ויבואו לידי חיבה. ואף על ידי שליח קיים חשש זה. (29)

אמר ליה רב נחמן: והלא אפשר לשלוח לה שלום על ידי בעלה, כלומר, אהיה אני שליח בדבר, ובאופן שכזה אין לחוש לחיבה.

אמר ליה רב יהודה: הכי אמר שמואל: אין שואלין בשלום אשה כלל, מפני שמרגיל לכה ודעתה אצלו.

שלחה ליה ילתא דביתהו [אשתו של רב נחמן, בשומעה את הדין ודברים שביניהם]: שרי ליה תגריה [עשה בקשתו מהר, ופטור אותו מלפניך], כדי דלא נישוויך [שלא יעשה אותך] כשאר עם הארץ!

אמר ליה רב יהודה: הכי אמר שמואל: אין משתמשין באשה, כדי שלא תתרגל לשהות בין אנשים.

אמר ליה רב נחמן: והלא עדיין קטנה היא בת!

אמר ליה רב יהודה: בפירוש אמר שמואל: אין משתמשין באשה כלל, בין גדולה ובין קטנה.

אמר ליה רב נחמן: נשרר ליה מר שלמא לילתא [ישלח אדוני פריסת שלום לילתא, אשתי].

אמר ליה רב יהודה: הכי אמר שמואל: קול באשה, דינו כדין ערוה, שנאמר "השמיעני את קולך". לפיכך אסור לשמוע קול אשה. (28)

ואם אשאל בשלום ילתא, הרי היא תשיבני לשלום, ואעבור על הדין האמור.

אמר ליה רב נחמן: והלא אפשר לך לשלוח

בעלה. תוס' ד"ה אין.

והב"ח כתב באבן העזר [כאן], שגם על ידי אדם אחר אינו אסור אלא לשלוח לה שלום, אבל לשאול בשלומה מותר אפילו על ידי אדם אחר.

ואולם, החלקת מחוקק והבית שמואל שם [בסעיף ו'] חלקו עליו, היות ומהגמרא בבבא מציעא משמע כי מה שמותר על ידי בעלה אסור על ידי אחר, ואפילו לשאול האיך הוא שלומה, אסור על ידי אחר. כי אולי האחר יגיד לה שפלוני שאל על שלומך, ויבאו לידי חיבה.

והביאו הפוסקים בשם הב"ח, שאדם הכותב איגרת לחבירו, יכול לשאול בשלום אשתו. אבל מה שכותבים בסוף האיגרת "ותאמר שלום

28. כתב הרשב"א בברכות [כד א], דוקא קול של שאילת שלום או השבת שלום, שיש בזה קירוב הדעת, אסור, אבל קול דיבורה בעלמא מותר.

29. הקשו התוס' מהגמרא בבבא מציעא [פז א], האומרת שהמלאכים שאלו בשלום שרה אמנו, והגמרא מקשה שם מהא דשמואל ש"אין שואלין בשלום אשה כלל", ומתמצת, שעל ידי בעלה שאני, ואילו כאן נאמר שאפילו על ידי בעלה אסור!?

ותירצו התוס', מה שמותר על ידי בעלה, היינו לשאול את בעלה מה שלום אשתו, אבל לשלוח לה ברכת שלום אסור אפילו על ידי